

68
452

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ҚИШЛОҚ ВА
СУВ ХЎЖАЛИГИ ВАЗИРЛИГИ

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ АГРАР УНИВЕРСИТЕТИ

ИНФОРМАЦИОН ТЕХНОЛОГИЯ

(Услубий кўрсатма)

ТОШКЕНТ - 2000

Книга должна быть возвращена
не позже указанного здесь срока

Количество предыдущих выдач _____

30 367

«технология» фани мате-
«Бухгалтерия ҳисоби ва
«иқтисодиёти» мутахас-

профессор К. А. Ахметов,
д-р, доцентлар
Ғойибназаров.

лан боғлиқ фанлар ва
аяпти, ҳамда ишлаб
аларида қўлланаёпти.
и қишлоқ хўжалигида
ган билимлар у ёки бу
боғлиқ.

тумотларни қайта иш-
илади: Матн муҳарри-
засини бошқариш сис-
ида ўз аксини топди.
да келтирилган мавзу-
ин адабиётлар рўйхати-
уйидаги мавзуларига

- 3) Электрон жадвал ЭЖ ни яратиш, таҳрирлаш, учиртиш.
- 4) Маълумотларни қайта ишлашни умумий тартиби.
- 5) Маълумотларни ҳисоблаш ва архивлаш.
- 6) Диаграммаларни яратиш ва қайта ишлаш.
- 7) «MS ACSSSES» МБ маълумотлар базасини таҳрирлаш.
- 8) МБ билан ишлаш.
- 9) Маълумотларни саралаш ва излаш.

ТошДАУ нашр таҳририяти бўлими
Тошкент - 2001

1-ЛАБОРАТОРИЯ ИШИ

Мавзу: ЛЕКСИКОН матн муҳаррири билан ишлаш

1-вариант

1. Лексикон матн муҳарририга киринг.
2. Матн чегараларини ўрнатинг: $n+k$ четлаш; чап n ; ўнг $50+n$.
3. Матн киритинг: 3 абзацдан иборат талаба таржимаи ҳоли
4. Матнни 1-абзац шрифтини ярим ёғли шрифтга ўзгартиринг.
5. Матнни Snk номи билан сақланг

2-вариант

1. Лексикон матн муҳарририга киринг.
2. Матн киритинг: 3 абзацдан иборат талаба таржимаи ҳоли
3. Матнни 2 абзац нусхасини 3-ойнага олинг.
4. 1-ойна ўлчамини ўрнатинг, терилган матндан иборат бўлсин.
5. Матнни Snk номи билан сақланг

3-вариант

1. Лексикон матн муҳарририга киринг
2. Абзацни намуна бўйича шундай ўрнатингки, унда $n+k$ четлаш, чап чегара k , ўнг чегара $40+n+k$ бўлсин.
3. Фон рангини яшил қилинг ва Матн киритинг: 3 абзацдан иборат талаба таржимаи ҳоли.
4. Остига чизилган курсивда ёзинг.
5. Матнни Snk номи билан сақланг.

4-вариант

1. Лексикон матн муҳарририга киринг.
2. Матн киритинг: 3 абзацдан иборат талаба таржимаи ҳоли
3. Матнни Snk номи билан сақланг.
4. Экранни тозаланг, 5-чи ойнага ўтинг ва Snk файлини юкланг.
5. Матн киритинг: 3 абзацдан иборат талаба таржимаи ҳоли.

5-вариант

1. Лексикон матн муҳарририга киринг.
 2. Матн киритинг: 4 абзацдан иборат талаба таржимаи ҳоли.
 3. Терилган матнни шундай форматлангки, унда 4 абзацдаги четлаш, $20+k+5$, Чап четда $10+k+5$, ўнгда $70+k+5$ бўлсин.
 4. 3-абзацни тўғри тўртбурчак шаклида ажратинг; ярим ёғли шрифт остига чизилган бўлсин.
 5. Матнни Lnk номи билан сақланг.
- 1-лаборатория ишини бажариш бўйича кўрсатмалар.

1. Лексикон матн муҳарририга киринг.
2. Матн киритинг: 3 абзацдан иборат талаба таржимаи ҳоли.
3. 3-абзац матнни ажратинг ва ажратишни бекор қилинг.
4. 2-абзац учун чегараларни ўрнатинг; четлаш-20, чап-10, ўнг-60.
5. Матнни text номи билан сақланг.

41132/82

Вазифани бажариш

1. LEXICON каталогига кириш. Lexicon.exe файлини ишга тушурилади.
2. F9 тугмасини босиб русча шрифтга ўтинг: бу ҳолда «РУС» сўзи пайдо бўлади. Матнни теринг.
3. Курсор 3-чи абзацни 1-сатрига ўрнатилади; F3 тугмаси босилади, курсор сатр сариқ рангли тусга ўтади. «стрелка пастга» тугмасида абзац охиригача ажратиш кенгайтирилади. F4 тугмасида абзац ажратиш бекор қилинади.
4. Менюга F10 тугмасини босиб кирилади, буйруқлар бажарилади: Абзац, Граница, Отступ, Nabрать 20, ENTER, Чапда 10 теринг, ENTER, Ўнг 60 теринг, ENTER. 2-абзацни ажратинг. F10 босинг. Абзац, Формат.
5. F10 босинг, Текст, «матн» сўзини теринг, Сохранить, ENTER.

2-ЛАБОРАТОРИЯ ИШИ

Мавзу: Microsoft WORD матн муҳаррири билан ишлаш.

1-вариант.

1. WORD матн муҳарририга кириш.
2. Матн чегараларини ўрнатиш: четлаш n+k. Чап n, ўнг 50+n.
3. Матн киритинг: 3 абзацдан иборат талаба таржимаи ҳоли.
4. Матнни 1-абзац шрифтини ярим ёғли шрифтга ўзгартиринг.
5. Матнни Spk номи билан сақланг.

2-вариант.

1. WORD матн муҳарририга кириш.
2. Матн киритинг: 3 абзацдан иборат талаба таржимаи ҳоли.
3. Матнни 2-абзац нусхасини 3-ойнага олинг.
4. 1-ойна ўлчамини ўрнатиш, терилган матндан иборат бўлсин.
5. Матнни Pnk номи билан сақланг.

3-вариант.

1. WORD матн муҳарририга кириш.
2. Абзацни намуна бўйича шундай ўрнатиш, унда n+k четлаш, чап чегара k, унг чегара 40+n+k бўлсин.
3. Матн киритинг: 3 абзацдан иборат талаба таржимаи ҳоли.
4. Остига чизилган курсивда ёзинг.
5. Матнни Rnk номи билан сақланг.

4-вариант.

1. WORD матн муҳарририга кириш.
2. Матн киритинг: 3 абзацдан иборат талаба таржимаи ҳоли.
3. Матнни Spk номи билан сақланг.
4. Хужжат ойнасини тозаланг ва Spk файлини юкланг.
5. Шрифт рангини қизил қилинг.

5-вариант.

1. WORD матн муҳарририга кириш

2. Матн киритинг: 4 абзацдан иборат талаба таржимаи ҳоли
3. Терилган матнни шундай форматлангки, унда 4 абзацдаги ҳошия, 20+k+5, Чап ўшия 10+k+5, ўнг ҳошия 70+k+5 бўлсин.
4. 3-абзацни тўғри тўртбурчак шаклида ажратинг; ярим ёғли шрифт остига чизилган бўлсин.
5. Матнни Spk номи билан сақланг.

2-лаборатория ишини бажариш бўйича кўрсатмалар.

1. WORD матн муҳарририга кириш.
2. Матн киритинг: 3 абзацдан иборат талаба таржимаи ҳоли.
3. 3-абзац матнни ажратинг ва ажратишни бекор қилинг.
4. Ҳошия чегараларни ўрнатиш; 2-абзац учун ҳошия - 20, чап - 10, ўнг -60.
5. Матнни text номи билан сақланг.

Топшириқларни бажарилиши:

1. Windows бош менюсида ПУСК-СТАНДАРТНОЕ-WORD, Enter босилади. Word ишга тушади.
2. Саҳифа параметрларини F10 босиб ўрнатамиз. F10-Файл- Параметрў страниҷ. Майдонлар (Юқори, Пастги, Чап томондаги, ўнг томондаги). Қоғоз ўлчами.
3. Русча шрифт ўрнатилади, бунда ҳолат сатрида «Ru» сўзи пайдо бўлади. Матн киритилади.
4. Курсор 3-чи абзацни 1-сатрига келтирилади. Shift-F3+йўналиш пастга тугмаси босилади, бунда жорий сатр қўнғир тусга киради. АЖРАТИШ абзацни охиригача кенгайтирилади. Тугмасини кўйиб юбориш билан ажратиш бекор қилинади.
5. F10 функционал тугмасини босиб Word менюсига кирилади. Формат-Абзац буйруқлари бажарилади. Чап ва ўнг ҳошия ҳамда сатр оралиғи ўрнатилади.
6. F10 босинг, Файл, Сохранить, «Text» сўзини теринг, Enter.

3-ЛАБОРАТОРИЯ ИШИ.

Мавзу: «MS EXCEL ЭЖ билан танишиш»

Қуйидаги машқларни бажаринг:

1. MS EXCEL ЭЖ кириш.
2. MS EXCEL да қанча устун бор? Биринчи ва охириги устун номини ёзинг.
3. MS EXCEL да қанча сатр бор? Биринчи ва охириги сатр номини ёзинг.
4. MS EXCEL да ячейка номи қандай ёзилади? Мисол келтиринг.
5. MS EXCEL ойнаси қанча сатр, устун ва катакдан иборат?
6. Мулоқот панелида қанча сатр бор ва улар қандай айтилади?
7. Мулоқот панелидаги ҳар бир ёзув ва белгини маъносини тушунтиринг.
8. Фаол жадвал деб нимага айтилади ва у қандай аниқланади?

9. MS EXCEL дан қандай чиқилади?

4 – ЛАБОРАТОРИЯ ИШИ

Мавзу: «ЭЖ яратиш, ўчириш, таҳрирлаш»

Ўз вариантнингизни 1-6 машқларини бажаринг. Вариантларни ўқитувчи беради

1- вариант. Қуйидаги ЭЖ ни яратинг

А	В		С	D	E	F
	1 та шартли бошга	100та подага				
Озуқа турини рақами	Озуқага йиллик эҳтиёжи, ц		Озуқани ҳақиқатда бори, ц	Ҳақиқатда боридан эҳтиёжни оғиши, ц	Озуқа билан таъминланганлиги, %	
1	24		48365			
2	14		26780			
3	11		23178			
4	70		129930			
5	56		1045667			

Бунда: $E=D*B*2001$ $F=D*100/(B*2001)$

- Н, I устунларни юқорида келтирилган E ва F. формулалар ёрдамида тўлдириш. Жадвалда «озуқа» сўзини «овқат» сўзига алмаштиринг.
- Жадвални «Тк» номида сақланг. Бунда k- вариант рақами.
- 2:4 сатрларни маълумотлардан тозаланг.
- A ва D устунларидаги маълумотларни ўчириш. Ойгани маълумотлардан тозаланг.
- MS EXCEL дан чиқинг.

2- вариант. Қуйидаги ЭЖ яратинг

А	В	С	D	E	F
Адрес	Буйруқ	Код	Адрес	Буйруқ	Код
0	СП	50	11	-	11
1	ВІ	DE	12	СП	50
2	1	1	13	ПХ2	62
3	9	9	14	1	1
4	7	7	15	0	0
5	5	5	16	0	0
6	X	12	17	X	12
7	ХП1	41	18	ПХ1	61
8	СП	50	19	-	13
9	ХП2	42	20	БП	51
10	-	14	21	0	0

- Жадвалда «буйруқ» сўзини «кўрсатма». сўзига алмаштиринг
- Жадвални «Тк» номида сақланг. Бунда k- вариант рақами.
- В устунини маълумотлардан тозаланг
- Маълумотларни Ск-E(k+4) бўлакдан ўчириш ва шундай бўлакдан қуйида жойлашган, маълумотларни, уни ўрнига силжитинг
- ЭЖ ни малумотлардан тозаланг

7. MS EXCEL дан чиқинг.

3- вариант. Қуйидаги ЭЖ яратинг

Озуқалар , бир сигирга берилгани	Жами берилган		% да жами харажатдан	
	Озуқалар, ц	Озуқа бирлигида, кг	Озуқалар, ц	Озуқа бирлигида, кг
Пичан	10,4	488,8		
Карам	26,56	929,25		
Силос	33,63	672,6		
Концентратлар	2,58	232,2		
Яйлов ўтлари	35,9	646,2		
Кўк озуқа	34,45	620,1		
Пива қолдиқлари	45,23	234,56		

- D ва E устунлар ҳар бир озуқани умумий озуқага нисбати ёзилади.
- ЭЖ ни Тк номида сақланг.
- B:D устунларни маълумотлардан тозаланг.
- (КҚЗ) сатрлардаги маълумотларни ўчириш.
- ЭЖ ни маълумотлардан тозаланг.
- MS EXCELдан чиқинг.

4- вариант. Қуйидаги ЭЖ ни тузинг ЭТ.

А	В	С	D		E		F	G	H	I
			Режа	Факт	Режа	Факт				
Маҳсулотлар	Экин майдони ,га	Ҳосилдорлик, ц/га	Ялпи терим, ц	Режа	Факт	жарилиши	Экин майдони	Ялпи Терим	Солиштирма оғирлиги, %	
коди										
2005	450	52	50,3	52	50,3		52	50,3		
2008	130	21	23,4	21	23,4		21	23,4		
2004	115	19	20,5	19	20,5		19	20,5		
2009	209	18	17,5	18	17,5		18	17,5		
2007	175	15	16,1	15	16,1		15	16,1		
Всего										

- «режа» сўзини «таклиф» га алмаштиринг.
- ЭЖ ни «Рк» номида сақланг. Бунда k- вариант рақами.
- J устунини маълумотлардан тозаланг.
- Dk: L (k+2) бўлакдаги маълумотларни ўчириш, унинг ўрнига ўнда жойлашган маълумотларни силжитинг.
- MS EXCEL дан чиқинг.

5- вариант. Қуйидаги ЭЖ ни яратинг.

А	В		С	D	E	F	G
	Кури-тилгунча	Кури-тилгундан сўнг					
Бугдой партияси рақами	Бугдойни намлиги %		Бугдой оғирлиги камайиши кури-тилгундан сўнг %	Бугдой партияси оғирлиги, кури-тилгунча,	Бугдой ва-зинини камайиши кури-тилгунча, натижа-сида, ц	Бугдой партияси оғирлиги кури-тилгунча	
2005	450		52	50,3	52	50,3	
2008	130		21	23,4	21	23,4	

2004	115	19	20,5	19	20,5	
2009	209	18	17,5	18	17,5	
2007	175	15	16,1	15	16,1	
Всего						

1. Бугдой қуритилгандан сўнг оғирлигини камайиши
2. $X=100 \cdot (A-B) / (100-B)$ формула билан ҳисобланади
3. «Партия» сўзини олиб ташланг.
4. ЭЖ ни «Т к» номида сақланг. Бунда k- вариант рақами.
5. (k+1) - (k+3) сатрларни маълумотлардан тозаланг.
6. В: D устунларда маълумотларни ўчиринг.
7. ЭЖ ни маълумотлардан тозаланг.
8. MS EXCEL дан чиқинг.

4- лаборатория ишини бажариш бўйича кўрсатмалар

1. Қуйидаги ЭЖ яратинг

№	Фамилияси, исми, отасини исми	Фанлар бўйича баллар			Синов
		Математика	Физика	Биология	
1	Каримов Д.	4	3	4	
2	Илёсов В.	5	5	5	
3	Содиқов И.	4	3	3	
4	Бердиев Ш.	2	3	3	
5	Одилов А.	4	3	4	
6	Тўраев С.	5	3	5	
Умумий балл					

1. F устунда талабалар синови аниқланади. Кимда баллар йиғиндиси 8 сонидан кўп бўлса, унга синов қўйилади, кимда кам бўлса синов қўйилмайди.
2. 13 сатрда фанлар бўйича умумий балларни ҳисобланг.
3. 13, 14 сатрларни маълумотлардан тозаланг.
4. F, M устунларидан маълумотларни ўчиринг.
5. Жадвални T номида сақланг.

Вазифаларни бажарилиши

1. Жадвал киритилади A устун кенглигини ўзгартириш учун, Формат Enter, Столбец - Ширина Enter, зарур кенгликка мос сон терилади, Enter;
2. F устунда IF функцияси ёрдамида ҳар бир талабани жами бали 8 билан солиштирилади ва шу йўл билан талабаларни синови аниқланади. Масалан, F6 катагида формула: киритилади $IF(C6+D6+E6)=8$, «ўтди», «ўтмади».
3. 13 сатрда барча фанлар бўйича баллар йиғилади. Масалан, F3 катта: $F6+F7+F8+F9+F10+F11$ формула киритилади, Enter.
4. (Blank Enter 13:14 Enter) буйруғи берилади.
5. Delete, Enter, Column, Enter буйруқлари берилади. L:M терилади, Enter тугмаси босилади.
6. Save, Enter, T, Enter буйруғи берилади

5 - ЛАБОРАТОРИЯ ИШИ

Мавзу: «Маълумотларни қайта ишлашни умумий тартиблари».

Вариантни 1-3 машқларини бажаринг.

Вариантни ўқитувчи беради.

1- вариант

- 1) Маълумотларни қайта ишлашни умумий тартиби параметрини ўрнатинг.
- 2) Қурилмаларни бошқариш параметрларини ёзинг.
- 3) ЭЖда, сатрларни максимал сони 254, устунларни максимал сони 63, бўлган тартиби ўрнатинг.

2- вариант

- 1) Маълумотларни бошқариш параметрларини ёзинг.
- 2) Ак га қуйидагиларни ёзинг? - бу белги нимани билдиради?
- 3) MS EXCELда энг кўп сатрлар сони - 2000, энг кўп устунлар сони - 127 тартибини ўрнатинг.

3- вариант

- 1) Ҳисоб-китобни бошқариш параметрларини ёзинг.
- 2) MS EXCEL да катакларни умумий сони 2549745 бўлган тартибни ўрнатинг.
- 3) K:(K+3) сатрларни сонлар билан тўлдириш. Сатр рақамига каррали бўлсин.

4- вариант

- 1) ЭЖ ни сатр ва устун номларини олиб ташланг ва қайта тикланг.
- 2) MS EXCEL да катакларни умумий сони 54000. тенг тартибни ўрнатинг. Охирги сатр ва устунни номини ёзинг.
- 3) K:(K+3) сатрни сонлар билан тўлдириш мос холда 2,3,4,5 ларга каррали бўлсин.

5- вариант

- 1) Маълумотларни қайта ишлашни умумий параметрларини номини ёзинг.
- 2) MS EXCEL да курсор ҳаракатланган маълумотли катакларни кейингисига ўтганда, бўш ва ҳимояланмаган катакларни ўтказиб юбориш тартибини ўрнатинг.
- 3) MS EXCEL да, умумий катаклар сони 16002, тартибини ўрнатинг.

Лаборатория ишини бажаришга кўрсатмалар.

- 1) Маълумотларни қайта ишлашни умумий тартибини ўрнатинг.
 - 1) Энг кам ўлчамли ЭЖ ни ўрнатинг.
 - 2) Бошланғич ЭЖни юкланг.
- Вазифани бажарилиши
- 1) Қуйидаги буйруқ берилади: Global.
 - 2) Optimum буйруғи берилади, курсор SPREADSHEET BOUNDARY бўлимига келтирилади, вводится буква «S» ҳарфи киритилади, ESC KEEP YES\ QUIT YES sc4.com буйриғи берилади, «бўш ўрин» тугмаси босилади.

3) Optimum буйруғи бериледи курсор SPREADSHEET BOUNDARY, бўлимига келтирилади, «L» ҳарфи киритилади, ESC KEEP YES\QUIT YES sc4.com буйриғи бериледи, «бўш ўрин» тугмаси босилади.

6 - ЛАБОРАТОРИЯ ИШИ

Мавзу: «ЭЖ да ҳисоб-китоблар ва архивация»
Вариантингизни қуйидаги машқларини бажаринг.

Вариантларни ўқитувчи беради.

1- вариант. Туман марказидан «Бирлик» жамоа хўжалигигача 85 км, «Ойбек» жамоа хўжалигигача 30 км, «Шоликор» жамоа хўжалигигача 48 км, «Мавлянов» жамоа хўжалигигача 60 км, «Оқ олтин» жамоа хўжалигигача 54 км. Ушбу жамоа хўжаликларини аҳолиси мос равишда 10000, 15000, 18490, 8740, 7845 киши. Юқорида келтирилган маълумотлар бўлган ЭЖ яратинг. Марказгача энг яқин ва энг узоқ масофани, энг кўп ва энг кам аҳоли сонини, ўрта арифметик аҳоли сонини аниқланг. Натижани Tpk номи билан ЭЖ да сақланг. Экранни маълумотлардан тозаланг Tpk файлини дискдан ўқинг.

2- вариант.
Марказий Осиё спорт ўйинларида қуйидаги баллар йиғилган

Республикалар	Футбол	Бокс	Гимнастика	Шохмот	Енгил атлетика
Ўзбекистон					
Қозоғистон	105	89	98	79	78
Қирғизистон	45	73	90	60	80
Туркменистон	58	45	69	50	79
Тожикистон	68	60	65	45	70
Энг кўп балл	70	50	61	70	65
Энг кам балл					
Ўртача балл					
Ўрта квадратик оғиш					

Энг кўп ва энг кам балларни, уларни ўрта арифметик оғишини спортнинг ҳар бир тури бўйича аниқланг. Ҳар бир республикани умумий балини ҳисобланг. ЭЖ Tpk номи билан сақланг. Экранни маълумотлардан тозаланг. Tpk файлини дискдан экранга чиқаринг. Бунда n- гуруҳ рақами, k- вариант рақами.

Маҳсулот тури	Миқдори	Ҳажми (л)
Шоли		
Бугдой	2000	1.1
Мош	2100	1.3
Озуқабоп	2500	0.8
Лавлаги		
Маккажўхори	900	1.0
Умумий суммаси	800	1.05
Энг кўпи		

3- вариант

Қуйидаги жадвалда ҳар бир кг қишлоқ хўжалиги маҳсулотида донлар сони берилган.

Донни ҳар бир кг даги ва умумий ҳамжмдаги энг кўп ва энг кам вазинини аниқланг ЭЖ ни Tpk номи билан сақланг. Экранни маълумотлардан то-заланг Tpk файлини дискдан экранга чақаринг Бунда n- гуруҳ рақами, k- вариант рақами.

4- вариант. Қуйидаги жадвалда қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини ўртача ҳосилдорлиги ҳамда шу маҳсулотлар бўйича экин майдонлари кўрсатилган. Ушбу маҳсулотлар бўйича умумий ҳосилдорликни, энг кўп ва энг кам экин майдонини, энг кўп ва энг кам умумий ҳосилдорликни аниқланг.

Маҳсулот тури	Ҳосилдорлик, ц/га	Экин майдони., га	Умумий ҳосилдорлик, ц
Пахта	38	1200	
Бугдой	40	1000	
Шоли	50	500	
Мош	60	500	
Маккажўхори	29	300	
Энг кўпи			
Энг ками			
Ўртача			

ЭЖ ни Tpk номи билан сақланг. Экранни маълумотлардан тозаланг. Tpk файлини дискдан экранга чиқаринг Бунда n- гуруҳ рақами, k- вариант рақами.

5- вариант. 1-чи маҳсулотни 1 кг нархи 10 сум, одного кг. 2-чи маҳсулотни 1 кг нархи 15 сум. Қуйидаги жадвалда маҳсулотни икки тури бўйича курсатгичлар завод нархида берилган.

Цехлар	1-чи маҳсулот	2-чи маҳсулот	Маҳсулотни умумий баҳоси
1-чи цех	100	90	
2-чи цех	110	105	
3-чи цех	90	120	
4-чи цех	80	95	
Энг катта			
Энг кичик			

Икки маҳсулот бўйича умумий баҳони ҳисобланг. Ҳар бир маҳсулот бўйича энг яхши ва энг ёмон курсатгичларни. ЭЖ Tpk номи билан сақланг. Экранни маълумотлардан тозаланг. Экранга Tpk файлини дискдан ўқинг. Бунда n- гуруҳ рақами, k- вариант рақами.

Лаборатория ишини бажаришга кўрсатмалар.

Қуйидаги жадвалда хўжаликларда пахта ҳосилини йиғиш курсатгичлари берилган.

Хўжаликлар	Кунлик терим, %	Мавсум бошидан буён, %
Ойбек	4,31	78,90
Навбаҳор	4,20	70,80
Шоликор	3,18	78,10

Авангард	2,30	50,60
Далварзин	3,40	65,80
Навоий	4,15	45,60
Фарход	3,18	65,10
Энг кўп ҳосилдорлик		
Энг кам ҳосилдорлик		

- 1) ЭЖ га маълумотларни киритинг.
- 2) Режа бўйича энг кўп ва энг кам ҳосил йиштирган хўжалик кўрсаткичларини аниқланг.
- 3) ЭЖ ЕЖ номи да сақланг.

Вазифаларни бажарилиши

- 1) Юқорида келтирилган маълумотларидан иборат ЭЖ яратилади. Натижада фаол жадвални адреси А1:J12 бўлади.
- 2) Энг кўп ҳосил бўйича кўрсаткични ҳисоблаш учун курсорни F12 катагига келтирилади, тах (F4 : F10) буйруғи берилади. Энг кам ҳосил бўйича кўрсаткични аниқлаш учун, курсор F14 катагига келтирилади, min (F4 : F10) буйруғи берилади.
- 3) ЭЖ ни сақлаш учун, қуйидаги буйруқлар берилади: SAVE, EJ сўзи терилади, ALL буйруғи берилади.

7 - ЛАБОРАТОРИЯ ИШИ

Мавзу: « Устунли диаграммалар яратиш »

Вариантингизни қуйидаги машқларини бажаринг. Вариантларни ўққувчи беради.

1- вариант. Қуйидаги фанлар бўйича талабаларни рейтингини берилган

	Ф.И.Н	Информац. Технология	Бухгалтерия ҳисоби	Статистика.
1	Қодиров С.	$N * k$	$N * (k+1)$	$n * (k+2)$
2	Восиқов К.	$(n+1) * k$	$N * k$	$(nK1) * (k+1)$
3	Усмонов Э.	$(n+2) * k$	$N * (k+2)$	$n * k$
4	Патгаев Ю.	$(n+1) * (k+1)$	$(n+1) * k$	$(n+1) * k$
5	Лочинов Д.	$n * (k+2)$	$n * (k+1)$	$(n+2) * (k+1)$
6	Юсупов А.	$n * k$	$(n+1) * (k+1)$	$n * (k+3)$

Ушбу жадвалдан фойдаланиб устунли диаграмма тузинг Бунда сарлавҳа: талаба баллари; қуйи сарлавҳа: 1-семестр. Ўзгарувчилар белгиси сифатида: талабалар фамилияси балл нуқталари белгиси сифатида: талабалар бали, вақт нуқталари белгиси сифатида - фанлар олинади. X уқи сарлавҳаси - фанлар, Y: ўқи сарлавҳаси - баллар.

2- вариант. Жадвал берилган :

№	Картошка ҳосили (Y)	рганик ўғтларни ишлатилиши (X)	Y ²	X ²	X*Y
1	$10 * n * k$	$n * k$			
2	$8 * n * k$	$(n+1) * k$			
3	$11 * n * k$	$n * (k+1)$			
4	$9 * n * k$	$(n+2) * k$			
5	$12 * n * k$	$(n+3) * (k+1)$			
6	$7 * n * k$	$(n+4) * k$			
7	$6 * n * k$	$n * (k+3)$			

8	$13 * (n+1) * n$	$n * (k+1)$			
9	$13 * n * k$	$n * (k+1)$			
10	$8 * n * k$	$n * (k+3)$			

Ушбу жадвалдан фойланиб устунли жадвал тузинг, унда сарлавҳа: картошка ҳосилдорлиги. Қуйи сарлавҳа: центнерда X ўқк бўйича: Хўжалик: Y ўқк бўйича: Кўрсаткичлар. Белги нуқталари сифатида ҳосилдорлик кўрсаткичлари, ўғт дозаси ва улар билан боғлиқ қийматлар олинади.

3- вариант. Қуйидаги ЭЖ яратилсин:

№	БОСКИЧ				
1	$]90n^2 / k^2[$	$]40n / k[$	$]90k / n[$	$]80(k+2) / n+1[$	75k
2	$]80n^2 / k^2[$	$]80n / k[$	$]100k / n[$	$]70k / n[$	80n
3	$]85n / k^2[$	$]70n / k[$	$]95(k+1) / n[$	$]75k / n+1[$	85k
4	$]80(n+1)[$	$]100n / k+1[$	$]70k / n+1[$	$]80(k+1) / n[$	90n
5	$]70n^2 / k^2[$	$]60(n+1) / k[$	$]80k / n[$	$]85n / k+1[$	60k

Ушбу жадвалдан фойдаланиб устунли диаграмма яратинг, бунда сарлавҳа сифатида «Талабалар сони» сўзи олинади.

Қуйи сарлавҳа «Ҳар бир гуруҳда», X ўқи «Курс», Y ўқи «Гуруҳ», ўзгарувчиларни белгиси сифатида; ҳар бир гуруҳда талабалар сони белгиси нуқталари сифатида натурал сонлар: 1,2,3,4,5; вақт белгилари сифатида натурал сонлар 1,2,3,4,5 олинади.

4- вариант

Қуйидаги жадвалда бирламчи маҳсулотларни жўнатиш пунктларидан истеъмолчиларга ташиш кўрсаткичлари (тоннада) берилган.

	v1	v2	v3
a1	5к	4к/n	6н/k
a2	4к	3к/n	4н/k
a3	6к	6к/n	3н/k
a4	3к	4к/n	5н/k

Юкларни тақсимланишини кўрсатувчи диаграмма қури-нг Диаграмма элементлари сифатида қуйидагиларни ол-инг. Сарлавҳа: Юкларни

тақсимланиши.

Қуйи сарлавҳа: тоннада.

X: ўқи бўйича сарлавҳа: Истеъмолчилар.

Y: ўқи бўйича сарлавҳа: Жўнатиш пунктлари.

Вақт белгилари: b1, b2, b3.

Ўзгарувчиларни белгилари: a1, a2, a3.

Белги нуқталари сифатида юкни тақсимланиш кўрсаткичлари олинади, бунда n- группа рақами, k- вариант рақами.

5- вариант. Қуйидаги жадвалда 1950 - 1990 йилларда шаҳар аҳолисининг сони ҳақидаги статистик маълумотлар берилган.

Шаҳарлар	1950	1960	1970	1980	1990
A	$90n^2$	80n	80k	$80(k+1)8$	$0(k+3)$
B	$80n^{29}$	90n	90k	$90(k+1)$	$90(k+3)$
C	$85n^{27}$	70n	70k	$70(k+1)$	$70(k+3)$
D	$60n^2$	60n	60k	$60(k+1)$	$60(k+3)$

Ушбу жадвал ёрдамида устунли жадвал қуринг. Диаграмма элементлари сифатида қуйидагиларни танланг:

Сарлавҳа: Шаҳарлар аҳолиси.

Қуйи сарлавҳа: миллионларда.

Вақт белгиси сифатида: йиллар.

Белги нуқталари сифатида: аҳоли сони.

Ўзгарувчилар белгиси сифатида: шаҳарлар номи.

X ўқи сарлавҳаси: йиллар.

Y ўқи сарлавҳаси: аҳоли сони.

Бунда n- гуруҳ рақами, k - вариант рақами.

Лаборатория ишини бажариш бўйича кўрсатмалар :

Қуйидаги жадвалда баъзи қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари бўйича йиллик режани бажарилиши берилган. (тоннада)

Шаҳарлар	1950	1960	1970	1980	1990
A	90n ²	80n	80k	80(k+1)8	0(k+3)
B	80n ²⁹	90n	90k	90(k+1)	90(k+3)
C	85n ²⁷	70n	70k	70(k+1)	70(k+3)
D	60n ²	60n	60k	60(k+1)	60(k+3)

Ушбу жадвал ёрдамида ЭЖ яратинг. ЭЖ элементи сифатида қуйидагиларни олинг :

Сарлавҳа: қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари бўйича йиллик режани бажарилиши.

Қуйи сарлавҳа: тоннада.

X ўқи сарлавҳаси: қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари.

Y ўқи сарлавҳаси: хўжаликлар.

Вақт белгиси сифатида қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари номи олинади.

Ўзгарувчилар белгиси сифатида хўжалик номлари олинади.

Нуқта белгиси сифатида қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари бўйича йиллик режани бажарилиши олинади.

Топшириқларни бажарилиши:

1. ЭЖ яратилади.
2. A6 катагига сарлавҳа киритилади
3. A7 катагига қуйи сарлавҳа киритилади.
4. A8 катагига X ўқи сарлавҳаси киритилади.
5. A9 катагига Y ўқи сарлавҳаси киритилади.
6. ЭЖ устунли диаграмма кўринишида чиқариш учун: /VIEW GRAPH-TYPE BAR

DATA B2:B5, C2:C5, D2:D5, E2:E5, F2:F5. Буйруқлари берилади

Ўзгарувчилар белгисини белгилаш учун, VAR-LABS A2:A5 буйруқлари берилади. Вақт белгисини белгилаш учун, TIME-LABS D1:F1 буйруқлари берилади

Нуқта белгисини белгилаш учун, POINT-LABS B2:B5, C2:C5, D2:D5, E2:E5, F2:F5 буйруқлари берилади

Диаграммада сарлавҳани тасвирлиш учун, Headings Main A6 буйруқлари берилди.

Диаграммада қуйи сарлавҳани тасвирлаш учун Headings Sub A7 буйруқлари берилди.

Диаграммада X ўқи сарлавҳасини тасвирлаш учун: Headings x-axis A8 буйруқлари берилди

Диаграммада Y ўқи сарлавҳасини тасвирлиш учун Headings, y-axis, A9 буйруқлари берилди.

Экранга диаграммани чиқариш учун аввал Quit, сўнг опцияларидан чиқиш учун Headings ва Show буйруғи берилди.

8 - ЛАБОРАТОРИЯ ИШИ

Мавзу: «МБ ни яратиш ва таҳрирлаш»

Ўзингизни вариантларингиз бўйича қуйидаги машқларни бажаринг.

Вариантларни ўқитувчи беради.

REYTING: номли қуйидиги МБ сини яратинг

1- вариант.

№	Фамилияси, исми, насаби	Фанлар бўйича баллар			Смнов
		Математика	Физика	Биология	
1	Каримов Д.	4	3	4	
2	Ильёсов В.	5	5	5	
3	Содиқов И.	4	3	3	
4	Бердиев Ш.	2	3	3	
5	Одилов А.	4	3	4	
6	Тураев С.	5	3	5	

1. МБ да қанча ёзувлар ва майдонлар борлигини аниқланг. Уларни турини ва номини ёзинг.
2. МБ га жадвалдан маълумотлар киритинг.
3. МБ га иккита ёзув қўшинг.
4. МБ да маълумотларни таҳрирланг: Каримов Д. ни Қодиров С.га алмаштиринг, «2» баҳони «3» га ўзгартиринг Бунда k - вариант рақами.

2- вариант. UROJAY номли қуйидаги МБ яратинг :

№	Вилоятлар	Пахта	Шоли	Бугдой	Пилла
1	Андижон	78000к	10000к	15000к	8000/к
2	Наманган	67000к	7800к	18000к	7000/к
3	Фарғона	65000к	14000к	17000к	6500/к
4	Тошкент	70000к	20000к	20000к	7800/к
5	Сирдарё	50000к	12000к	18000к	3200/к
6	Жиззах	55000к	0к	14000к	2500/к
7	Самарқанд	65000к	11000к	25000к	3700/к
8	Навоий	48000к	0к	21000к	2700/к
9	Хоразм	54000к	77000к	20000к	3500/к
10	Бухоро	86000к	0к	16000к	6900/к
11	Қашқадарё	49000к	0к	18000к	4000/к
12	Сурхондарё	51000к	7000к	12000к	7000/к
13	Қорақалпоғистон	55000к	75000к	17000к	6700/к

- 1) МБ да қанча ёзувлар ва майдонлар борлигини аниқланг. Уларни номини ёзинг.
- 2) МБ га жадвалдан маълумотлар киритинг.
- 3) МБ тузулмасини экранга чиқарувчи буйруқ беринг.
- 4) Вилоят кўрсаткичларини фақат пахта ва пилла бўйича экранга чиқаринг. Бунда к - вариант рақами.

3- вариант. ZARPLATA номли қўйидаги МБ ни яратинг:

№	Фамилияси	Исми	Насаби	Лавозими	Ойлиги
1	Қодиров	Собир	Алиевич	прораб	10000+к
2	Содиқов	Али	Бобирович	ишчи	14000+к
3	Шокиров	Содиқ	Умарович	бригадир	13000+к
4	Боқиев	Шукур	Устамович	бригадир	14500+к
5	Ақромов	Шовкат	Акбарович	ишчи	18000+к
6	Тиллаев	Тоҳир	Носирович	ишчи	17000+к

1. МБ даги ёзувлар ва майдонлар сонини аниқланг. Уларни рақамини ёзинг.
2. МБ га жадвалдан маълумотлар киритинг.
3. Жорий ёзувни 4-чи ёзув қилиш буйруғини беринг. Экранга 4- ва 5-чи ёзувларни чиқаринг.
4. 5-чи ёзувни таҳрирланг. Ёзувни 20000Қк деб алмаштиринг. Бунда к - вариант рақами.

4- вариант. SPISOK номли қўйидаги МБ ни яратинг:

№	факультет	профес-сор	доцент	ассистент	лаборант
1	ЭОВХ	7+к	45+к	25+к-4	15+к+2
2	ЗУ	2+к	15+к+2	4+к	5+к-1
3	ГМ	12+к+1	65+к-3	35+к+1	26+к-3
4	МСХ	10+к	35+к	20+к	12+к+2

1. МБ га жадвалдан маълумотлар киритинг.
 2. МБ даги ёзувлар ва майдонлар сонини аниқланг. Уларни номини ёзинг.
 3. Охирги ёзувни жорий қилувчи буйруқни беринг.
 4. Иккита ёзувни орқага қайтарувчи буйруқни курсор орқали беринг. Факультет, Профессор, Доцент майдонлари бўйича жорий ёзувларни экранга чиқарувчи буйруқни беринг. Бунда к - вариант рақами.
- 5- вариант. 1) NASELENIYA номида қўйидаги МБ ни яратинг:

№	ДАВЛАТЛАР	АҲОЛИ	ЭРКАКЛАР	АЁЛЛАР
1	Россия	25000к	10000к	
2	Украина	70000к	30000к	
3	Белоруссия	30000к	13000к	
4	Ўзбекистон	25000к	12000к	
5	Қозғистон	40000к	19000к	
6	Қирғизистон	15000к	7000к	
7	Тожикистон	14000к	7000к	

1. МБ га жадвалдан маълумотларни киритинг

2. МБ даги ёзувлар ва майдонлар сонини аниқланг. Уларни номини ёзинг.
3. МБ сига 4-та ёзув қўшинг.
4. Аҳоли бўйича 3, 4 ёзувларни таҳрирланг. Бунда к - вариант рақами.

9 - ЛАБОРАТОРИЯ ИШИ

МАВЗУ: «Маълумотлар базаси билан ишлаш»
Ўзингизни вариантларингиз бўйича қўйидаги машқларни бажаринг.
Вариантларни ўқитувчи беради.

1- вариант

- 1) REYTING МБ да қўйидаги ёзувни 1 ва 2 ёзувлар орасига киритинг:

Ф.И.Н	Математика	Физика	Биология
Солиев Умид	3+к	5+к	4

- 2) Экранга ёрдам менюсини ўрнатинг ва олиб ташланг.
- 3) 4 и 5 сатрларни олиб ташланг ва қайта тикланг.
- 4) Математика ва Физика майдонлари орасига География номи янги майдон киритинг ва уни маълумотлар билан тўлдириг.
- 5) REYTING номли МБ си яратинг, уни тузулмаси REYTING. тузулмасига ўхшаш бўлсин Бунда к - вариант рақами.

2- вариант.

- 1) UROJAY МБ да биринчи ёзувдан кейин бўш ёзув киритинг.
- 2) Дискдан 2 ва 3 ёзувларни ўчиринг.
- 3) Пилла майдонидан кейин Сабзавотлар майдонини киритинг ва уни маълумотлар билан тўлдириг.
- 4) UROJ МБсини яратинг. Бунда пахта ва бугдой майдони тузулмаси нухасини UROJAY МБ сидан олинг.
- 5) HOS МБ сини маълумотлар билан тўлдириг.

3- вариант

- 1) ZARPLATA МБ да 3-чи ёзувдан кейин иккита, Узоқов Салим Во-сиқович, ишчи, 17000. Сирочев Алишер Поёнович, прораб, 16000 ёзувини киритинг.
- 2) 3-чи ёзувни ўчиринг.
- 3) Ўчирилган ёзувларни экрандан олиб қўйинг ва уларни қайта тикланг.
- 4) ZARP МБ ни яратинг, бунда уни тузулмаси ZARPLATA МБ си тузулмасига айнан ўхшаш бўлсин. ZARP МБ сини маълумотлар билан тўлдириг.
- 5) Дискдан ZARP МБ сини ўчиринг.

4- вариант

- 1) SPISOK МБ да иккинчи ёзувдан сўнг иккита бўш ёзув киритинг.
- 2) SPISOK МБ дан SPIS МБ га Факультет, Профессор, Доцент майдонлари тузулмаси нухасини олинг.

3) SPISOK MB даги маълумотлар нухасини олиб SPIS MB сини тулдириш.

4) SPIS MB сига «Катта ўқитувчи» янги майдонини киритинг ва уни маълумотлар билан тўлдириш.

3) MB SPIS ни ёзувлардан тозаланг.

5- вариант

1) NASELENIYA MB дан NASE MB сига маълумотлар нухасини олинг.

2) NASE MB га «Қариялар» номли янги майдон киритинг ва маълумотлар билан тўлдириш.

3) NASEL MB да 5 ва 6 майдонни олиб ташланг ва экрандан уларни олиб қўйинг.

4) Ўчирилган ёзувдарни дискдан ўчириш. MB охирига қуйидаги ёзувларни қўшинг:

Озарбайджон 1500-к 6000-к

Грузия 1800-к 7000-к. Бу ерда к- вариант рақами

10-ЛАБОРАТОРИЯ ИШИ

Мавзу: Маълумотларни тартиблаш ва излаш

Ўзингизни вариантнингизни қуйидаги машқларини бажаринг.

Вариантларни ўқитувчи беради.

1- вариант

1) REY-FM MB да «Ф.И.Н.» майдонини алифбо бўйича REYTING MB да «Математика» майдонини камайиш бўйича тартибга солувчи MB ни яратинг.

2) MB REYTING дан фойдаланиб MB REY-F ни яратинг, унда «Ф.И.Н.» майдони алифбо бўйича ва REY-IF индексли файл «Ф.И.Н.» майдони бўйича тартибга солувчи MB ни яратинг.

3) Тартибланган ва индексли MB ни таққосланг.

4) MB REYTING ни индекс бўйича экранга чиқаринг.

5) Биология бўйича 5 балл тўплаган ўқувчини изловчи буйруқни беринг.

2- вариант

1) MB UROJAY дан фойдаланиб MB URUJ-VI ни яратинг, унда «Вилоятлар» майдони алифбо бўйича тартибланган бўлсин.

2) UROJAY MB дан фойдаланиб, «Вилоятлар» майдони бўйича индексли UROJ-VV файлини тузинг.

3) MB UROJAY ни индексли файл UROJ-VV бўйича чақиринг.

4) Натижани UROJ-VIL MBси билан таққосланг.

5) Ҳосилни пахта бўйича 70000-к, пилла бўйича 7800-к бўлган ёзувларни қидирувчи буйруқни беринг.

3- вариант

1) ZARPLATA MB даги «Исм» майдонида алифбо бўйича тескари тартибда, «Ойлик» майдонида камайиш бўйича ёзувларни тартибланг.

2) ZARPLATA MB дан фойдаланиб, унда «Исм» майдонини алифбога тескари тартибда ва ZARP-IM индексли файлини «Исм» майдони бўйича тартиблавчи ZARP-SS MB яратинг.

3) «Исм» майдони бўйича тартибланган ва индексланган MB ни таққосланг.

4) ZARPLATA MB ни лавозимлар бўйича таққосланг ва ишчиларни изловчи буйруқни беринг.

5) «Фамилия», «Ойлик» майдонлари бўйича ZARPLATA MB сини экранга чиқаринг.

4- вариант

1) SPISOK MB дан фойдаланиб профессорлар сонини камайиш бўйича тартибга солувчи SPIS-SPR MB ни тузинг.

2) SPISOK MBдан фойдаланиб «Профессор» майдони бўйича SPIS-TPR индексли файлини тузинг.

3) Тартибланган ва индексли MBни «Профессор» майдони бўйича таққосланг.

4) Доцентлар сони 15+к+2, ассистентлар сони 26+к-3.бўлган ёзувларни экранга чиқаринг.

5) MBда қанча мантиқий муносабатлар бор? Уларни ёзинг.

5- вариант

1) NASELENIYA MB дан фойдаланиб давлатларни алифбо бўйича тартибга солувчи NASE - GOS MB ни тузинг.

2) NASELENIYA MB дан фойдаланиб «Давлатлар» майдони бўйича NASE - GOS индексли файлини тузинг.

3) Тартибланган ва индексли MB ни «Давлатлар» майдони бўйича таққосланг.

4) Мантиқий амаллардан қанча бор? Уларни ёзинг.

5) Аҳоли сони 20000к дан бошлаб то 400000к гача бўлган давлатлар руйхатини экранга чиқаринг.

АДАБИЁТ:

1. В.Э.Фигурнов «IBM PC для пользователя».
2. «Персональный компьютер для всех», часть 2,3,4 Под ред. А.Я.Савельева, 1991
3. Ш.С.Насретдинова «WINDOWS 95 учун EXEL 7.0 саҳифаларида», Ш.С.Насретдинова, 1999
4. Н.Николь, Р.Альбрехт «EXEL - 5.0» 1996 .
5. М.Альтхаус «EXEL» 1995 .
6. С.С.Гуломов, А.Т.Шермухамедов, Б.А.Бегалов Иқтисодий информатика. «Ўзбекистон», 2000.
7. В.И.Исаков, Б.Ф.Пономаренко «Проектирование и организация механизированной обработки экономической информации», 1981 .
8. К.В.Пономарёв, А.Г.Кузьмин «Информационное обеспечение АСУ», 1991.

Босишга рухсат берилди 20.04.2001. Бичими (60x84) 1/16. Шартли босма тобоги 1,5. Нашриёт босма тобоги 1,25. Адади 300 нухса. Баҳоси келишилган нархда.
Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасининг 10-505 сонли гувоҳномаси асосида ТошДАУ нашр таҳририяти бўлимининг РИЗОГРАФ аппаратида чоп этилди.